

Natuurhistorisch 2 Maandblad

De Grauwe klauwier als broedvogel op de
Meinweg

De Bramensprinkhaan in de gemeente
Roerdalen

Vondst van de Rupsenschildwants in Limburg
(mededeling)

In memoriam Roel Steverink (1967-2024)

De Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) als broedvogel op de Meinweg

Ernest van Asseldonk, Stichting Koekeloere, Hofstraat 7, 6019 CB Wessem, e-mail: info@stichtingkoekeloere.nl
Joop Wolters, Stichting Koekeloere, De Lombardije 28, 6041 DA Roermond, e-mail: wolters.joop@ziggo.nl

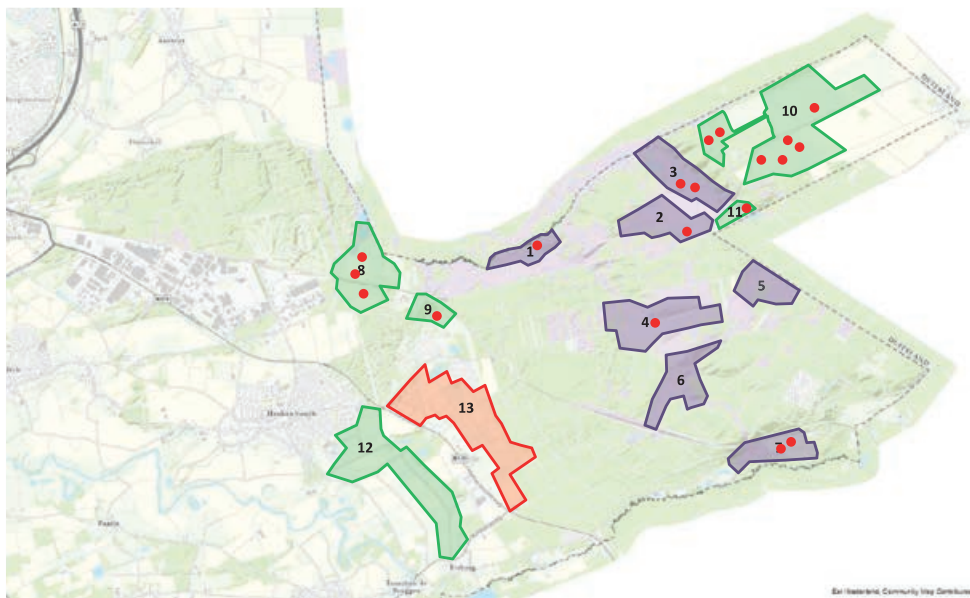
De Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) is een onregelmatige broedvogel op de Meinweg, jaren van afwezigheid worden afgewisseld met jaren met één, soms twee territoria. In 2005 werden twee territoria vastgesteld, maar de aantalsontwikkeling zette toen niet door. In 2007 verscheen een artikel over de terugkeer van de Grauwe klauwier op de Meinweg (BOEREN, 2007). De titel van het artikel eindigde met een vraagteken. Echter, de eerste tekenen van een mogelijke terugkeer waren aanwezig. BOEREN (2007) beschrijft negen deelgebieden die bij goed beheer geschikt zouden zijn voor Grauwe klauwieren. Inmiddels zijn alle deelgebieden bezet. Met 19 territoria in 2024 is de terugkeer van de Grauwe klauwier

op de Meinweg een feit. De soort is in 2020, 2022 en 2024 door de tweede auteur intensief gevolgd zodat er meer bekend is geworden over leefwijze, habitat en nestplaatskeuze van deze bijzondere vogel op de Meinweg.

GEBIEDSBESCHRIJVING

Nationaal Park De Meinweg, gelegen in Midden-Limburg, omvat ongeveer 1.800 ha bos- en heidegebieden. Het overgrote deel daarvan bestaat uit bos. Aangezien Grauwe klauwieren [figuur 1] niet in bosgebieden voorkomen, worden deze in dit artikel niet beschreven. De open gebieden bestaan uit heideterreinen, kleine moerassen, wateren en natuurontwikkelingsgebieden op voormalige akker- en graslanden [figuur 2]. De heideterreinen bestaan voornamelijk uit droge heide met Struikhei (*Calluna vulgaris*) en Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en opslag van Brem (*Cytisus scoparius*), eik (*Quercus spec.*), Ruwe berk (*Betula pendula*) en Grove den (*Pinus*

FIGUUR 1
Volwassen mannetje
Grauwe klauwier
(*Lanius collurio*); onmiskenbaar met grijze kap, zwart masker en roodbruine rug (foto: Joop Wolters).

FIGUUR 2
Actuele en potentiële deelgebieden voor Grauwe klauwieren (*Lanius collurio*) op de Meinweg. Groen: natuurontwikkelingsgebieden, Paars: Heide droog/nat schraal grasland, Rood: agrarisch in gebruik. Rode stippen: territoria 2024.
1. Rolvennen, 2. Herkenbosscherheide, 3. Slenk-Elfenmeer, 4. Lange Luier, 5. Klifsborg, 6. Gagelveld, 7. Craijhofweide, 8. Herkenbosscherven, 9. Camping Elfenmeer, 10. Wolfsplateau, 11. Paardenweide, 12. Herkenbosscherbroek, 13. Flink Ven.

METHODE

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van waarnemingen vanaf 2007 van vrijwilligers van Stichting Koekoelore. Gezamenlijk maken zij gebruik van waarneming.nl als databestand. Waarnemingen van derden zijn opgenomen daar waar ze aanvullend zijn. Vanaf 2007 is het aantal waarnemers en daarmee het aantal waarnemingen sterk toegenomen. De belangrijkste gebieden waar de Grauwe klauwier voorkomt, worden sinds 2007 gedurende het broedseizoen frequent door meerdere personen bezocht. Het is onwaarschijnlijk dat daarbij veel territoria gemist zijn. Naast de waarnemingen die via waarneming.nl zichtbaar zijn, zijn

FIGUUR 3
Volwassen vrouwtje Grauwe klauwier (*Lanius collurio*); de meeste vrouwtjes hebben een egaal bruine kop met donker masker en een gevlekte borst (foto: Joop Wolters).

sylvestris). Er is een duidelijk verschil in de heidevelden ten noorden en ten zuiden van de geasfalteerde Meinweg, die het gebied doorkruist. De noordelijke heidevelden zijn grotendeels verwoest bij een brand in april 2020. Deze heidevelden zijn herstellende en jonge Struikhei is weer overal zichtbaar. Ze worden begraasd met een gescheperde schaapskudde. De zuidelijke heidevelden zijn in de loop der jaren dichtgegroeid met eiken, berken, Brem en bramen (*Rubus spec.*). De Struikhei is oud en deels verdord. De natte delen in het noorden en zuiden zijn niet door de brand aangetast en bestaan uit een mix van Wilde gagel (*Myrica gale*), Struikhei, Gewone dophei (*Erica tetralix*), berk, wilg (*Salix spec.*) en Zwarte els (*Alnus glutinosa*).

ook de gegevens van de broedvogelkarteringen die door Stichting Koekoelore sinds 2007 op de Meinweg worden uitgevoerd meegenomen, hierbij zitten ook provinciale Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL)-karteringen. Informatie omtrent nesten en nestlocaties werden om verstoring te voorkomen in 2023 en 2024 pas na het broedseizoen verzameld.

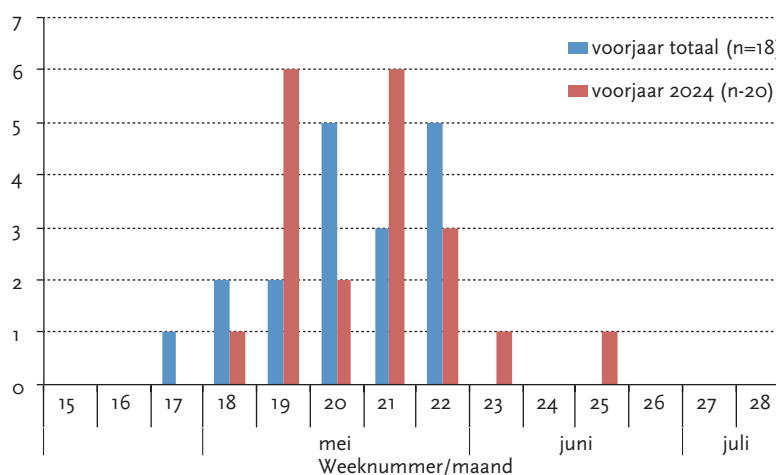
HERKENNING EN LEEFWIJZE

De Grauwe klauwier is een kleine klauwier die iets groter is dan de algemeen in het gebied voorkomende Boompieper (*Anthus trivialis*). Als kleine roofvogel heeft een klauwier de beschikking over een kleine haaksnavel. Een adult mannetje van de Grauwe

klauwier is onmiskenbaar met de grijze kop, zwart masker en kastanjebruine bovendelen [figuur 1]. Een volwassen vrouwtje kan op een mannetje lijken, maar heeft altijd een grof schubpatroon op de borst en een bruinere staart met minder wit dan het mannetje. De meeste volwassen vrouwtjes hebben echter een egaal bruine kop met een licht masker [figuur 3]. De juveniele vogels hebben een warmbruine geschubde bovenzijde en kop en een geschubde onderzijde, de snavels zijn bovendien licht van kleur [figuur 4].

De aankomst van de eerste Grauwe klauwieren kan per jaar verschillen. Het vroegst werd de soort vastgesteld op 26 april 2023, de laatste voorjaarsmelding dateert van 28 mei 2014. De voorjaarsmediaan ligt in week 20, de periode rond half mei. Wanneer de voorjaarsfenologie in 2024 voor de territoria afzonderlijk wordt bekeken, dan arriveren de vogels in een tijdsbestek van ongeveer zeven weken in de periode 1 mei tot 17 juni. De piek ligt in de eerste drie weken van mei, mediaan week 21 [figuur 5]. Vestiging of de eerste vaststelling van een territorium kan plaatsvinden tot in juni. Bij aankomst in het voorjaar bakenen de mannetjes direct hun territorium af. Een territorium moet een geschikte broedlocatie hebben, uitkijkposten bevatten om vanaf daar te foerageren en het moet in voldoende voedsel voorzien voor het grootbrengen van de jongen. Komt er een tweede mannetje in de buurt dan gaan ze tegenover elkaar op een uitkijkpost zitten zonder elkaar aan te vallen. Door middel van baltsgedrag proberen mannetjes de vrouwtjes te verleiden. De mannetjes hebben een typische baltszang. Voorafgaand aan de paring achtervolgt de man het vrouwtje en biedt haar voedsel aan. Accepteert ze dit, dan volgt er een paringsdans, die zich afspeelt op een horizontale tak, waarbij het mannetje zijn kop herhaaldelijk op en neer beweegt en waarbij het vrouwtje rustig blijft toekijken. Daarna kan er een paring volgen. Ook is waargenomen dat juveniele klauwieren onder elkaar het baltsen oefenen, ook door de kop herhaaldelijk op en neer te bewegen, waarbij ze elkaar willen imponeren. Dit schouwspel is te zien in een YouTube filmpje (De grauwe klauwier op de Meinweg (2022), gemaakt door de tweede auteur). De volwassen dieren bouwen samen het nest waarbij het mannetje het vrouwtje stimuleert door het aanbieden van prooien. Op de Meinweg zijn voornamelijk rupsen, sprinkhanen, grote spinnen, hommels, kevers en kleine vogels

als prooi vastgesteld. In de nattere terreinen foerageren de vogels ook op amfibieën en libellen. Na de paring begint het vrouwtje met de eileg en het broeden. Het mannetje broedt niet maar voedt het vrouwtje op het nest. In die periode, half mei- half juni, is het heel stil rondom de nestlocatie en zit het mannetje vaak rustig en verscholen in de buurt. De klauwieren kunnen tot half september in het gebied aanwezig zijn, de uiterste datum die is vastgesteld betreft 12 september 2024. Het merendeel van de vogels verlaat eind augustus, begin september het gebied. In figuur 6 wordt het gehele broedseizoen van de Grauwe klauwieren op de Meinweg grafisch weergegeven.

AANTALSONTWIKKELING EN VOORKOMEN

BOEREN (2007) geeft een overzicht van territoria/broedgevallen van vóór 2005. In deze periode is de aanwezigheid van Grauwe klauwieren incidenteel en soms is de soort voor langere tijd afwezig. In de periode 1950-2004 is de soort aangetroffen op de

▲▲ FIGUUR 4
Juveniele Grauwe klauwieren (*Lanius collurio*) lijken op een volwassen vrouwtje, maar hebben een gestreepte tekening op boven- en onderzijde (foto: Joop Wolters).

▲ FIGUUR 5
Voorjaarsfenologie van de Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) op de Meinweg. Blauw: eerste meldingen in de periode van 1999 tot en met 2023, Rood: eerste waarnemingen per territorium in 2024.

TABEL 1

Aantal territoria van Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) in het Meinweggebied vanaf 2005 onderverdeeld per deelgebied en per jaar.

Nr	Gebied	Habitatype	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	Rolvennen e.o.	Droge/natte heide							
2	Herkenbosscherheide	Droge heide							
3	Slenk-Elfenmeer	Droge/natte heide							
4	Lange luier	Droge heide	1				1	1	
5	Gagelveld	Droge heide							
6	Klifsberg	Droge heide							
7	Craijhof-Vlodrop Station	Droge heide / schraal gras	1						
8	Herkenbosscherven	Natuurontwikkeling, extensief grasland, deels agrarisch							
9	Ven camping Elfenmeer	Natuurontwikkeling, extensief grasland							
10	Wolfsplateau	Natuurontwikkeling, extensief grasland, deels agrarisch							
11	Paardenwei-Scherpenzeel	Natuurontwikkeling, extensief grasland							
12	Herkenboscherbroek	Natuurontwikkeling, vochtige grslanden							
13	Flinke Ven	Agrarisch gebruik							
Meinweg Totaal			2	0	0	0	1	1	0

Broedseizoen	15 t/m	1 t/m	15 t/m	1 t/m	15 t/m	1 t/m	15 t/m	1 t/m	15 t/m	1 t/m
	30 apr	14 mei	31 mei	14 juni	30 juni	14 juli	31 juli	14 aug	31 aug	14 sept
Aanwezig	26 april									12 sept
Aankomst										
Nestbouw										
Eileg/broeden										
Nestfase										
Uitvliegen										
Bedelen										
Zelfstandig										
Vertrek										

▲ FIGUUR 6 Het tijdspad van het broedseizoen van de Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) op de Meinweg.

Craijhofweide bij Vlodrop Station, de Slenk-Kombergen, de Lange Luier en op de Herkenbosscherheide. Van 2005 tot 2016 is de soort een schaarse en onregelmatige broedvogel die niet jaarlijks aanwezig is. De aantallen zijn met één tot twee territoria erg laag te noemen. Vanaf 2016 neemt het aantal territoria sterk toe, van twee territoria in 2016 tot 19 in 2024 [tabel 1].

Waar worden Grauwe klauwieren op de Meinweg aangetroffen?

De Meinweg kan, wat betreft de open terreinen, globaal in drie habitattypen worden ingedeeld; heide, natuurontwikkelingsgebieden en gebieden die nog in agrarisch gebruik zijn. In de heideterreinen werden in

2024 zeven territoria aangetroffen die alle in een succesvol broedsel resulteerden. De heideterreinen waar de Grauwe klauwier aangetroffen is betreffen de Rolvennen, de Herkenbosscherheide, de Slenk-Elfenmeer en de Lange Luier. Het solitair mannetje dat is waargenomen op het Gagelveld is na 15 juni, de datumgrens voor solitaire vogels [SOVON, 2024], niet meer aangetroffen en het Gagelveld kan daarom

niet als territorium worden beschouwd. In de omgeving van de Klifsberg is de soort nog niet aangetroffen. Het aantal territoria op de heideterreinen is altijd laag geweest. Dit lage aantal heeft te maken met het ontbreken van geschikte nestlocaties voor deze soort. Het zijn open terreinen met opslag van eiken, berken en een struiklaag van Brem. Doorndragende struiken en dicht struikgewas ontbreken. Uitzonderingen hierop zijn de Slenk-Kombergen [figuur 7] en de Craijhofweide te

FIGUUR 7 De Slenk-Kombergen vormt met voldoende struikgewas een goed leefgebied voor de Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) (foto: Joop Wolters).

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
												1
												1
									1	1	2	2
												1
												A
1		1		2	2		1	2	2	1		2
					1	2	3	3	4	2	3	3
									1	1	1	1
						2	2	5	5	3	2	7
												1
												A
1	0	1	0	2	3	4	6	10	13	8	8	19

Vlodrop-Station waar struikgewas in de vorm van braamstruwelen aanwezig is. In beide gebieden wordt de soort dan ook het meest frequent aangetroffen. In de natuurontwikkelingsgebieden rond Nationaal Park De Meinweg werden in 2024 twaalf territoria aangetroffen waar succesvol gebroed is. Alle natuurontwikkelingsgebieden grenzen aan het bos-heidegebied van Nationaal Park De Meinweg. Uitzondering hierop is het Herkenboscherbroek; dit gebied heeft meer binding met het Roerdal. Het Herkenboscherbroek wordt sinds 2015 beheerd als vochtig grasland. Er zijn voldoende grote doorndragende struiken aanwezig, maar dit heeft nog niet geleid tot een broedgeval. In het vroege voorjaar van 2024 is wel een paartje aangetroffen, maar dat bleken geen blijver. Er zijn twee natuurontwikkelingsprojecten die er uitspringen: het Herkenboscherven en het Wolfsplateau. In 2006 is gestart met natuurontwikkeling rond het Herkenboscherven, waarbij niet alle percelen in deze ontwikkeling zijn opgenomen. Drie percelen zijn in bezit van de gemeente Roerdalen. De gemeente heeft deze percelen verpacht aan lokale agrariërs die er onder meer maïs en aardappelen verbouwen. De verpachte delen zijn niet geschikt als leefgebied voor de Grauwe klauwier. De overige delen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van berken-wilgenopslag met verspreide opslag van braam. In het gebied lopen periodiek schapen. De openheid in combinatie met voldoende nestgelegenheid en een goed ontwikkelde kruidlaag met een hoog voedselaanbod maakt dit gebied ideaal voor de klauwieren. In 2021 is het ven-gedeelte door Staats-

bosbeheer rigoureus opgeschoond. Op advies van Stichting Koekeloere zijn er daarbij enkele takkenwallen van snoei-hout opgeworpen. Een van die takkenwallen bleek in 2022 daadwerkelijk een paar te herbergen. De ingreep was echter te drastisch waardoor tijdelijk twee territoria uit eerdere jaren niet bezet waren. Door beheermaatregelen geïnitieerd vanuit Stichting Koekeloere konden op gemeentelijke gronden nieuwe geschikte locaties worden gecreëerd. Met goed beheer is naar verwachting een populatie van vier tot vijf paar in dit gebied mogelijk. Op het Wolfsplateau is in 2005 gestart met natuurontwikkeling op globaal

de helft van voorheen agrarische gronden. In het deel dat nog in agrarisch gebruik is zijn geen territoria van de Grauwe klauwier aangetroffen. Het heeft enige tijd geduurd voordat het gebied geschikt was voor de Grauwe klauwier. Op de kale gronden was er simpelweg te weinig voedsel en nestgelegenheid. In de loop der jaren is het gebied veranderd in een open terrein met verspreid staande meidoornstruiken met een goed ontwikkelde kruidlaag. In deze kruidlaag komen diverse insecten voor die als voedselbron voor de Grauwe klauwieren fungeren [figuur 8]. In het gebied wroeten frequent Wilde zwijnen (*Sus scrofa*) en grazen runderen. Ook zijn enkele poelen aanwezig. In 2024 werden er op het Wolfsplateau zeven territoria aangetroffen. Uitbreiding is mogelijk door de graasdruk aan de noordzijde van de verharde Meinweg te verminderen, waardoor meer struikvorming mogelijk wordt. Struikvorming kan ook worden bevorderd door kleine gedeelten uit te

FIGUUR 8
Kenmerkend voor het Wolfsplateau zijn de verspreid staande meidoornstruiken die voor een perfecte nestlocatie zorgen (foto: Joop Wolters).

FIGUUR 9
Nest van Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) in meidoorn (*Crataegus spec.*). Klauwieren verankeren het nest niet rond de stammen en takken waardoor het gevoelig is voor windvlagen (foto: Joop Wolters).

becker Seen). Het Flinkerven, gelegen tussen het Herkenboscherbroek en de Meinweg, is het enige aangrenzende agrarische gebied waar geen natuurontwikkeling van formaat is uitgevoerd. Enkele percelen worden weliswaar kleinschalig beheerd maar dit heeft nog geen resultaat opgeleverd waar het gaat om vestiging van de Grauwe klauwier. In potentie is er voldoende nestgelegenheid aanwezig in de vorm van doorndragende of dichte hagen. De aangrenzende percelen worden echter agrarisch erg intensief bewerkt, waardoor voldoende geschikt voedsel binnen het leefgebied van de klauwieren ontbreekt. Met een goed beheer is een kleine populatie hier mogelijk.

NESTPLAATSKEUZE

Van Grauwe klauwieren is bekend dat ze een voorkeur hebben voor doorndragende struiken als nestlocatie. Favoriete

Gebied	Registratienummer	Aantal juvenielen	Nestlocatie	Struikehoogte in meters	Struikdoorsnede in meters	Nesthoogte in meters
Herkenboscherven	GK10	4	Houtsingel/wilg/eik	8	6,0	3,5
	GK11	++	Braamkoepel ?	3	6,0	1,5
	GK19	5	Braam/struiken,wilg, riet	4	3,0	2,0
Rolvennen e.o.	GK16	4	Wilde gagele	2	8,0	1,0
Herkenboscherheide	GK17	3	Amerikaanse vogelkers	7	2,0	2,9
Slenk-Elfenmeer	GK01	3	Braam/sleedoorn/wilg	3	8,0	1,4
	GK18	3	Brem	2	1,5	0,9
Wolfsplateau	GK02	4	Meidoorn	3	2,0	1,5
	GK03	3	Meidoorn	6	2,0	1,8
	GK04	3	Meidoorn	4	2,0	1,5
	GK05	3	Meidoorn	5	2,5	1,5
	GK06	4	Meidoorn	6	2,5	1,8
	GK12	4	Snoeihout takkenbos	3,5	4,0	0,6
	GK13	++	Snoeihout takkenbos	3,5	4,0	0,6
Lange Luier	GK20	3	Brem/Braam	4	3,0	1,5
Paardenwei-Scherpenzeel	GK08	++	Meidoorn	3	2,0	1,5
Ven camping spoorlijn	GK14	3	Struik wilg	7	10,0	3,0
Craijhof-Vlodrop Station	GK09	2	Braamkoepel	3	3,0	1,5
	GK15	++	Braamkoepel	2	4,0	1,0
Totaal aantal uitgevlogen juvenielen		51	Gemiddeld 3,4 (n=15)	4,2	4,0	1,6

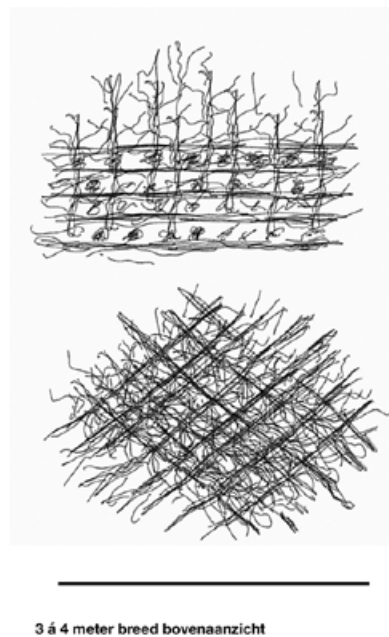
TABEL 2
Nestplaatskeuze en aantal uitgevlogen juvenielen van Grauwe klauwieren (*Lanius collurio*) op de Meinweg in 2024 (++ wel voedseltransporten duidend op jonge vogels in nest, exact aantal onbekend).

rasteren. Met een goed beheer is een populatie van circa tien territoria van Grauwe klauwieren hier mogelijk. Gezien de negatieve ontwikkelingen rond beheerwerkzaamheden bij het Herkenboscherven was er rekening gehouden met een dip in het aantal territoria van de Grauwe klauwieren, maar de dip kan hier niet volledig aan worden toegeschreven. Ook het Wolfsplateau leverde in 2022 en 2023 tijdelijk minder territoria op, ondanks een warm voorjaar en dito zomer. Vooralsnog is onduidelijk wat deze dip heeft veroorzaakt, maar de dip is ook in de aantalsontwikkelingen in het aangrenzende Kreis Viersen-Duitsland zichtbaar (persoonlijke mededeling P. Kolshorn, Biologisch Station Kricken-

struiken zijn meidoorn (*Crataegus spec.*), Sleedoorn (*Prunus spinosa*) en braam. Klauwieren zijn slordige nestenbouwers; de nesten worden niet aan omliggende stammen of takken vastgezet maar los gebouwd met dunne takjes die ze rondom de neststruik aantreffen als bouw materiaal [figuur 9]. De nesten worden gevoerd met mos en Pijpenstrootje waar dat voorhanden is. Na het uitvliegen van de jongen vallen de nesten door weersinvloeden snel uit elkaar. Ook op de Meinweg is er een voorkeur voor locaties waarbij doorndragende struiken een rol spelen [tabel 2]. Opvallend is dat het aantal territoria met doorndragende struiken niet zo hoog is als men zou verwachten. Voor de Meinweg

lag dat aantal op twaalf van de 19 territoria. Als alternatieve locaties zijn nesten gevonden in Brem, Wilde gagel, wilg, Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) en in door mensen gecreëerde nestlocaties in de vorm van takkenhopen. De struikhoogtes varieerden van twee tot acht meter, waarbij opvalt dat het nest doorgaans in het midden van de struik wordt aangetroffen. De nesten in de takkenhopen zaten verhoudingsgewijs laag. De takkenhopen zijn willekeurig opgeworpen, waardoor in de praktijk bleek dat de nestlocatie onder in de takkenhopen zaten, daar waar de takken het dichtst bij elkaar waren gestapeld. Op basis van de huidige ervaringen met diverse opgeworpen takkenhopen is door de tweede auteur een model bedacht dat kan dienen als ideale broedplaats voor de Grauwe klauwier en andere vogels [figuur 10]. De constructie wordt als volgt opgebouwd: onderlaag tot ongeveer 1 meter kruiselings horizontaal opstapelen, daarna tot ongeveer 2 meter verticaal takken van alle kanten insteken. Zijtakken aan snoeihout laten zitten. De Grauwe klauwier en andere vogels maken hun nest dan op een hoogte tussen de 60 en 90 cm in de takkenhoop. Na verloop van tijd groeien andere planten en struiken door de takkenhoop zodat deze steeds geschikter wordt als broedplaats. De uitstekende takken dienen ook als uitkijkpost. Uitmijkposten zijn van groot belang omdat de Grauwe klauwier vanaf hier op zicht jaagt. De takkenhoop lijkt op een dichte struik. In de winter 2024-2025 worden enkele van deze takkenhopen ingericht op de Meinweg.

Op drie terreinen bevonden zich meerdere territoria op korte afstand van elkaar. Op basis van de nestvondsten kan de exacte afstand bepaald worden. Voor het Wolfsplateau bedroegen de kortste afstanden respectievelijk 66 en 181 meter. In de Slenk was dat 205 meter. In het Herkenbossscherpen zijn niet alle nesten gelokaliseerd waardoor het berekenen van de afstand niet mogelijk was. In de Slenk is een favoriete nestlocatie vastgesteld; zowel in 2021, 2022, 2023 als in 2024 is gebruik gemaakt van dezelfde struik met braam. Of het hier steeds hetzelfde paar betrof is niet bekend. Alle territoria die in 2024 zijn gevonden, hebben succesvol jongen grootgebracht. Van 15 van de 19 broedgevallen kon het aantal uitgevlogen juveniele vogels worden vastgesteld. Het aantal varieerde van 2-5 jonge vogels met een gemiddelde van 3,4 (n=15). Van vier territoria kon het aantal jongen niet worden vastgesteld, maar zijn er voldoende aanwijzingen (onder andere door voedseltransporten) dat het broedpaar succesvol was. De aanwas van eerdere jaren komt deels terug naar de geboortegronden. In het Bargerveen is vastgesteld dat in de periode 2000-2012 16,4% van de uitgevlogen jongen terugkeerde (GEERTSMA & NIJSSEN, 2017). Voor de Meinweg kan dit een aanwas betekenen van meer dan tien exemplaren, ervan uitgaande dat

2 á 3 meter hoog
zijzicht

3 á 4 meter lang
bovenaanzicht,
onderlaag 1 meter hoog
Taldikte variërend tot 10 cm.

alle 19 broedparen 3,4 jongen groot hebben gebracht. Of ook alle oudere vogels terugkeren is de vraag. Dit percentage ligt in het Bargerveen rond de 50% (GEERTSMA & NIJSSEN, 2017)

DISCUSSIE

Met een aantal van 19 territoria in 2024, en zes tot 13 territoria tussen 2019-2023 mag worden gesteld dat de terugkeer van de Grauwe klauwier op de Meinweg een feit is. In Nederland is vanaf 2012 al een significante toename te zien van het aantal territoria van de Grauwe klauwier (SOVON, 2024). Op de Meinweg is deze toename pas zichtbaar vanaf 2016. Dit heeft waarschijnlijk alles te maken met de geschiktheid van de natuurontwikkelingsgebieden rond de Meinweg. De toename van het aantal Grauwe klauwieren op de Meinweg kan geheel worden toegeschreven aan deze gebieden. Niet uitgesloten is dat de toename van territoria op de heideterreinen in 2024 het gevolg is van de toename in de randgebieden. Ook in het Bargerveen vonden uitbreidingen juist plaats op plekken waar natuurherstel- en beheermaatregelen plaatsvonden of waar landschappelijke structuur en kwaliteit in het boerenland werd hersteld (GEERTSMA & NIJSSEN, 2017) De natuurontwikkelingsprojecten Wolfsplateau en Herkenbossscherpen, respectievelijk gestart in 2005 en 2006, blijken tien jaar na de start pas geschikt voor een soort als de Grauwe klauwier. Beheerders en beleidsmakers moeten zich ervan bewust zijn dat natuurontwikkeling iets is voor de lange termijn. Bij de planvoorbereiding en het inplannen van de te behalen resultaten dient hier rekening mee gehouden te worden. Monitoring is daarbij het sleutelwoord.

Hoe nu verder op de Meinweg? Nationaal Park De Meinweg kent geen instandhoudingsdoelen voor

FIGUUR 10
Opbouw van takkenbossen als nestplaats voor Grauwe klauwieren (*Lanius collurio*), uitgewerkt door de tweede auteur. In de winter 2024-25 worden dergelijke takkenbossen op de Meinweg aangelegd.

de Grauwe klauwier, zoals die wel bestaan voor de drie Natura 2000 vogelsoorten op de Meinweg: Roodborstapuit (*Saxicola rubicola*), Boomleeuwrik (*Lullula arborea*) en Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*). Welk doel kan worden nagestreefd waar het gaat om de Grauwe klauwier? De toen nog bestaande Dienst Landelijk Gebied in de Provincie Limburg schreef in 2007 een Actieplan Bedreigde Soorten waarin ook de Grauwe klauwier was opgenomen (DIENST LANDELIJK GEBIED, 2007). De Grauwe klauwier is als bedreigde soort ook opgenomen in de Nederlandse Rode Lijst (VAN KLEUNEN *et al*, 2017) en de Provincie Limburg heeft de soort toegevoegd als aandachtsoort in de Nota Natuur- en Landschapsbeheer 2000-2010. De Grauwe klauwier is één van de karakteristieke soorten van het kleinschalig cultuurlandschap die in Limburg de afgelopen eeuw sterk in aantal en verspreiding is afgenomen. Er lijkt voldoende perspectief om de soort in Limburg te laten voortbestaan. De maatregelen die in het Actieplan Bedreigde Soorten worden voorgesteld hadden als doel de resterende broedparen in Limburg te laten voortbestaan en deze binnen tien jaar te laten uitbreiden tot minimaal twee levensvatbare kernpopulaties van ieder minimaal 20 broedparen (DIENST LANDELIJK GEBIED, 2007). Binnen tien jaar is dat doel niet gehaald, maar waarom zou de populatie in de Meinweg op korte termijn niet aangewezen kunnen worden als een levensvatbare kernpopulatie? Dat zou een prima doel zijn. Grauwe klauwieren kunnen als kapstok fungeren voor vogelsoorten die in hetzelfde habitatype voorkomen. Het zou zelfs effect kunnen hebben op de overwintering van de Klapekster (*Lanius excubitor*) op de Meinweg, een soort die het daar de laatste jaren moeilijk heeft. Het geldt zelfs niet alleen voor de vogels, maar zeker ook voor de kleinere zoogdieren en vele insectengroepen die profiteren van een kruidenrijk landschap met opslag van diverse soorten struiken. Voor alle deelgebieden geldt dat er mogelijkheden zijn om het gebied geschikt te maken of te houden voor de klauwieren. Hier ligt een mogelijke taak voor Staatsbosbeheer als terreinbeheerder. De auteurs zijn natuurlijk altijd bereid hierbij een helpende hand te bieden.

DANKWOORD

Zonder de inzet van de waarnemers van Stichting Koekoelore was dit artikel niet mogelijk geweest. Jan Boeren leverde commentaar op eerdere versies van dit artikel. Dank is ook verschuldigd aan Staatsbosbeheer die het mogelijk maakte de terreinen te mogen betreden.

Deze studie maakt deel uit van het Meerjarenprogramma Onderzoek van het Nationaal Park De Meinweg Samenwerking Limburgse Maasterrassen. Het doen van onderzoek door vrijwilligers wordt mede gesubsidieerd door de Provincie Limburg vanuit de subsidieverordening SILG, paragraaf soortenbeleid.

Summary

THE GREAT GREY SHRIKE AS A BREEDING BIRD AT THE MEINWEG NATIONAL PARK

For a long time, the Great grey shrike (*Lanius collurio*) was an occasional breeding bird at the Meinweg National Park in central Limburg. Since 2016, the number of breeding couples has been increasing, and in 2024, a record number of 19 territories were observed. The species is doing better in the surrounding habitat development areas, but there is also an increase in the heathlands of the National Park. Thorny shrubs are preferred as breeding locations, but several nests have also been found in non-thorn-bearing shrubs. Alternative nesting locations in the form of heaps of pruned and stacked-up branches are also accepted. A new construction concept involving such branch heaps will be tested in 2025.

Literatuur

- BOEREN, J., 2007. De terugkeer van de Grauwe klauwier op de Meinweg? *Natuurhistorisch Maandblad* 96(6):141-152.
- Dienst Landelijk Gebied, 2007. Actieplan Bedreigde Soorten Reconstructiegebied Noord- en Midden-Limburg. DLG, Roermond.
- GEERTSMA, M. & M. NIJSSEN, 2017. Naar duurzame populaties van Grauwe klauwier en Paapje in het Bargerveen - Beheeradviezen en kennisleemtes in relatie tot Natura 2000 uitbreidingsdoelstellingen. Stichting Bargerveen, Nijmegen.
- SOVON, 2024. Grauwe klauwier stats, <https://stats.sovon.nl/stats/soort/15150>. Geraadpleegd 7 oktober 2024.
- VAN KLEUNEN, A., R. FOPPEN & C. VAN TURNHOUT, 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Bewegend beeldmateriaal van Grauwe klauwieren op de Meinweg is te vinden op Youtube. Onder 'natuurfilms Joop Wolters'.

Colofon

BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Math de Ponti (vice-voorzitter), Susanne Hanssen (secretaris), Frank Assendelft (waarnemend penningmeester), Ben Mattheij, Jan-Joost Bakhuizen & Toon van Baal.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Ellen Zwart & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl),
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 38,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 120,00.
leden@nhgl.nl.
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 5,-; leden € 4,50 (incl. porto),
themanummers € 8,-.

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op <https://maandblad.nhgl.nl/auteurs>.

LAY-OUT & OPMAAK

Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandemanakker@xs4 all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafagroep Zuid, Beek.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELLENSTUDIEGROEP

PADDENSTOELLENSTUDIEGROEP

Marc Houben (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen

(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum

(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Mark Groen (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRUIK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

WERKGROEP PLANTENSOCIOLOGIE

Johan den Boer (plantensociologie@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Vacature

(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAİK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235,

6201 HA Maastricht (vanschajkstichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

